

Igor VOBIČ

Paschal Preston

Making the News: Journalism • and News Cultures in Contemporary Europe

Routledge, London in New York 2009, 200 strani, 19.99 £

(ISBN 978-0-415-46189-4)

Znanstvena monografija *Making the News: Journalism and News Cultures in Contemporary Europe*, ki izhaja iz zaključkov mednarodnega projekta *Media and Ethics of the European Public Sphere from Treaty of Rome to the »War on Terror«* (eMEDIATE), poskuša razkrivati premike v novinarstvu kot kulturni praksi v spreminjajočem se medijskem ekosistemu zadnjih dveh desetletij v Evropi. Paschal Preston skupaj z Moniko Metykovo in Jacquesom Guyotom v desetih poglavjih ponuja premisleke o temeljnih teoretskih konceptih komunikacijskih, medijskih in novinarskih študij ter sintetizira empirične zaključke iz enajstih zahodno-, srednje- in vzhodnoevropskih držav med letoma 2004 in 2007 – tudi iz Slovenije. Avtorji v desetih poglavjih prepletajo tri glavna raziskovalna zanimanja: prvič, večdimenzionalno in interdisciplinarno se lotevajo vplivov na novinarsko kulturo in novinarski produkcijski proces; drugič, ukvarjajo se z vprašanjem odnosa med novinarstvom in tehnologijo; tretjič, s pomočjo poglobljenih intervjujev s 95 novinarji in uredniki odpirajo razpravo o transnacionalizaciji in globalizaciji novinarske kulture.

V prvem poglavju Preston postavlja tezo, da se novinarstvo kot kulturna praksa spreminja skupaj s politično, ekonomsko in kulturno specifičnim družbenim kontekstom. To pozicijo utemeljuje na kontinuiranem razvoju informacijskih in komunikacijskih tehnologij, ki je vpet v (re)organizacijo novinarskega delovnega okolja ter spreminjanje novinarskih vrednot, novinarskega produkcijskega procesa in odnosa novinar-vir-občinstvo. Hkrati poudarja, da je anglosaksonski model novinarskega sporočanja »postal univerzalni standard za preostanek sveta« (str. 1) in da je sodobno novinarstvo kot kulturna praksa zaradi podrejenosti tržnim imperativom v krizi. Na tej podlagi osnuje cilj knjige, tj. prepoznati glavne značilnosti in okoliščine nedavnih transformacij novinarstva ter preučiti vplive razvoja te kulturne prakse v zadnjih dvajsetih letih. S pregledom širokega spektra znanstvene literature Preston prepozna pet skupin vplivov na novinarstvo, ki se jim v nadaljevanju posveti v petih poglavjih. Avtor poudarja, da skupine individualnih, institucionalnih, organizacijskih, politično-ekonomskih in ideoloških vplivov »niso zaprte kapsule vednosti, ampak jih moramo razumeti kot polne pretočnih lukenj« (str. 14). Skupine vplivov so torej prežemajoče se kategorije, ki delujejo simultano, pri čemer so po Prestonu nekatere bolj eksplicitne kot druge.

V drugem poglavju se Preston ukvarja z evolucijo organiziranja in institucionaliziranja novinarskega dela v Evropi. V zgodovinskem pregledu razvoja novinarske dejavnosti se odpoveduje tehnološkemu determinizmu, ki prevladuje v zgodovinskih prerezhih razvoja medijev in novinarstva, in daje težo širšemu kontekstu: »V tej zgodovinski perspektivi so se institucionalne vloge in druge značilnosti organizirane novinarske dejavnosti spreminjale v skladu z družbeno-ekonomskim in političnim razvojem, v katerem je tehnologija zgolj ena od dimenzij« (str. 19). Preston v tem kontekstu ponuja kronološki pregled razvoja popisovanja novic od predhodnikov množičnega tiska izpred več kot petsto leti do sodobne medijske pokrajine v začetku 21. stoletja in vanjo vpete novinarske kulture. Sočasno v svoj diahroni prerez vključuje koncentrat razvoja sorodnih konceptov javnosti in javne sfere, pri čemer njuno fluidnost in vlogo v razvoju novinarske in medijske dejavnosti eksplicitno povezuje s konkretnimi dogodki in dogajanjem. Avtor z zgodovinskim vpogledom pripravlja podlago za sinhron prerez novinarstva kot kulturne prakse v Evropi v naslednjih poglavjih, s katerim poskuša prepoznati glavne značilnosti in okoliščine transformacij novinarstva v zadnjih dveh desetletjih.

Razpravo o individualnih vplivih na novinarstvo Preston in Metykova v tretjem poglavju začenjata z odbiralateljstvom ali vratarstvom (angl. *gatekeeping*), kot ga je leta 1950 osnoval David Manning White. Od vloge novinarja kot odbiralca oziroma vratarja (angl. *gatekeeper*), ki v okviru produkcijskega procesa individualno (i)zbira in določa, katere informacije bodo upovedane v novinarskih prispevkih, se avtorja na podlagi kritik sodobnih avtorjev odpovedujeta Whitovi podobi individualiziranega in skorajda izoliranega novinarskega dela ter pozornost usmerita v zamišljeno članstvo v novinarski skupnosti. Posebno pozornost posvetita (ne)kodificiranim normam, vrednotam in dolžnostim ter njihovo vlogo v kulturnem (re)konstruiranju novinarjev kot skupnosti. Pri tem prepoznata dve glavni veji razumevanj vloge novinarjev in novinarstva ter s tem povezane odgovornosti: prva veja novinarstvo razume kot poskus odsevanja družbenega življenja in temelji predvsem na normi novinarske objektivnosti; druga veja razumevanj pa na temelju ideje četrtega stanu novinarstvo razume kot gibalno spremembo. Avtorja podajata tudi razmislek o spreminjanju medijske logike v novinarskem sporočanju, predvsem skozi prizmo interneta in spleta, ki s spodbujanjem interaktivnosti in vključevanjem občinstva v novinarsko produkcijo pod vprašaj postavlja tradicionalne novinarske vloge in naloge – med drugim odbiralceljsko ali vratarsko. V zadnjem delu poglavja sintetizirata poglobljene intervjuje med novinarji in uredniki, ki večinoma pravijo, da je tradicionalnim novinarskim vrednotam in dolžnostim težko slediti predvsem zaradi prepleta komercializacije in tehnološke inovativnosti v novinarskem sporočanju.

V četrtem poglavju se Preston ukvarja z institucionalnimi vplivi na novinarsko dejavnost, pri čemer se posebej posveča sociološkemu pristopu do standardizacije in rutinizacije novinarskega produkcijskega procesa iz šestdesetih in sedemdesetih let. S pregledom del temeljnih avtorjev, kot so Herbert Gans, Gaye Tuchman in Michael Schudson, se loteva rutinizacije v vseh prepletenih fazah zbiranja, izbiranja in upovedovanja informacij. Preston površinsko ponuja razvoj kompleksnih kategorij: kriteriji objave vrednosti (angl. *news values*), novinarsko uokvirjanje (angl. *news framing*) in ustaljene novinarske oblike (angl. *news formats*). S pregledom raziskav Preston dokazuje transformiranje novinarskih rutin in nalog v spletnem novinarstvu, v katerem so novinarji zaradi zahteve po kontinuirani produkciji novic podvrženi časovnemu pritisku, zelo redko zapuščajo uredništvo, njihovi glavni viri pa so primarna novinarska dejavnost medijske hiše, tiskovne agencije in drugi mediji. Presek intervjujev z novinarji in uredniki prinaša podobne sklepe, zato se Preston sprašuje, »ali se novinarji spreminjajo iz psov čuvajev v nadzornike mišk« (str. 71).

Glavno zanimanje Prestona in Metykove v naslednjem poglavju so vplivi na novinarstvo znotraj medijskih organizacij, ki so razpete med novinarskimi in tržnimi normami. Avtorja začenjata z raziskavo Warrena Breeda iz leta 1955, s katero je preučeval družben nadzor v medijskih organizacijah in socializacijo mladih novinarjev. Breed ugotavlja, da je politika vodstva medijske organizacije pogosto v nasprotju z novinarskimi normami, da se stališča novinarjev od nje pogosto razlikujejo ter da lastniki in vodstvo nimajo popolnega nadzora nad novinarji. Avtorja s pregledom literature ugotavljata, da so se novinarska uredništva v zadnjem stoletju razvila v birokratsko urejena delovna okolja s tradicionalno linearno hierarhijo ter jasno delitvijo dela in odgovornosti z namenom standardizacije novinarskega produkcijskega procesa, homogenizacije posameznih novinarskih publikacij in ohranjanja nadzora novinarskega dela v spremenjajočem se družbenem kontekstu. V tem okviru pristopata do globalnega pojava reorganiziranja in prestrukturiranja uredništev v smeri integriranega uredništva. Preston in Metykova poudarjata, da medijske hiše s procesom prostorske, tehnološke in procesne konvergence tradicionalno ločenih časopisnih, radijskih, televizijskih in spletnih uredništev v kontekstu digitalizacije novinarske produkcije in negotovosti na medijskih trgih stremijo k navadno nasprotujočima si ciljema: k dvigu novinarske kakovosti in racionalizaciji novinarske produkcije. V predstavitvi empiričnih zaključkov pravita, da se organizacijski vplivi razlikujejo glede na medijske kulture v posameznih državah, a prepoznavata njihovo skupno točko: znotraj medijske organizacije je nadzor nad novinarskim delom navadno neformalen, posreden in impliciten.

V šestem poglavju Guyot poskuša skicirati heterogeno in kompleksno skupino politično-ekonomskih vplivov na novinarstvo v evropskih državah, pri čemer se navezuje na Združene države. Kot ugotavlja avtor, smo v evropskih medijskih sistemih od osemdesetih let naprej priča »razcvetu neoliberalne regulacijskih politik, odpravi državnih radiotelevizijskih monopolov, padcu modelov javne radiotelevizije, povečanju vpliva oglaševalcev ter eksponentnem razvoju komercialnih avdio-vizualnih kanalov in interneta« (str. 92). S pomočjo političnoekonomskega pristopa Guyot preleti dogajanje v medijskih sistemih izbranih evropskih držav, pri čemer si delo lajša s poenostavljenim ločevanjem med »evropskimi demokracijami« in »nekdanjimi komunističnimi državami«. Za Slovenijo s pomočjo poročila, ki sta ga v okviru projekta *eMEDIATE* spisala Igor Žagar in Katja Željan, piše: »V Sloveniji ima država kljub privatizacijski zakonodaji v medijskem sektorju še vedno pomembne deleže v večini večjih radijskih in televizijskih hišah, tako javnih kot komercialnih« (str. 102). Pregled lastniških struktur slovenskih elektronskih medijev razkriva, da je tovrsten zapis ponesrečen, saj sta izključena največji komercialni televizijski igravec *Pro Plus*, ki je v lasti ameriškega *Central European Media Enterprises*, in mreža komercialnih radijskih postaj v lasti podjetij Leopolda Oblaka. Ta površnost postavlja pod vprašaj opažanja in zaključke v ostalih državah v raziskavi, v katerih se po Guyotu politično-ekonomski vplivi na novinarstvo kažejo predvsem skozi regulacijske dokumente, medijsko lastništvo in oglaševanje, ki se izražajo v »novinarski samocenzuri, površnem novinarskem preiskovanju in infozabavi« (str. 105).

Skupine »ideoloških, diskurzivnih in oblastnih vplivov« (str. 110) se Preston v sedmem poglavju spoprijema predvsem s francoskimi in britanskimi kulturnimi študijami ter poskuša na vsega 11 straneh zaobjeti razvoj konceptov kulture, ideologije, diskurza, oblasti, hegemonije in spreminjajoča razmerja med njimi v kontekstu novinarske produkcije. Podobno površinsko se loteva mediatizacije, medijske logike in tabloidizacije v razmisleku o hegemoniji anglosaksonskega modela novinarstva in vpetosti novinarstva »tako v določene kulturne oziroma nacionalne ureditve kot tudi specifične trenutne kontekste« (str. 128). Poglavje namesto s sintezo poglobljenih intervjujev sklene s pojmom insitucionaliziranega režima novic, ki po Bartholomewu Sparrowu na novinarske prakse vpliva s tremi nasprotujočimi si cilji: dobičkonosnostjo, verodostojnostjo in ažurnostjo.

V osmem poglavju Metykova predstavlja »ključen odnos« med »novinarji in njihovimi javnostmi« (str. 129) od osemdesetih let dalje. S tem fokusom zanemara genezo pojmov javnosti, množice in občinstva, ki so v jedru razprav o novinarstvu in medijih od začetka prejšnjega stoletja in se spreminjajo s prevladujočimi teoretskimi pozicijami v komunikacijskih, medijskih in novinarskih študijah. Kot ugotavlja avtorica, na spreminjanje občinstva kot družbene kategorije vplivajo družbeno-ekonomske, kulturne in tehnološke spremembe, ki v zadnjih dveh desetletjih spodbujajo razumevanje občinstva kot blaga (angl. *audience as a commodity*) ter povzročajo fragmentiranje občinstva – predvsem kot agregata potrošnikov in manj državljanov. Razvodja med državljani in potrošniki se loteva skozi prizmo zmožnosti sodobnih informacijskih in komunikacijskih tehnologij, ki do neke mere brišejo meje med avtorjem in bralcem, zato nekateri avtorji v okviru konceptov, kot so državljansko, participativno in wiki novinarstvo, pišejo o koncu občinstva tradicionalnih množičnih medijev.

Preston se v devetem poglavju skozi prizmo evropske javne sfere ukvarja z vprašanjema, ali obstajajo sledi evropske novinarske kulture in ali evropski mediji podobno pristopajo k skupnim »evropskim« temam. Z analizo sekundarnih virov ter sintezo intervjujev v okviru *eMEDIATE* ugotavlja, da težko govorimo o evropski novinarski kulturi, saj da novinarsko dejavnost v posameznih državah v veliki meri oblikujejo nacionalne tradicije in (ne)kodificirane konvencije. To dokazuje s primeri poročanja o nekaterih »evropskih« temah in z odgovori novinarjev in urednikov, da »imajo težave narediti kompleksen, birokratske in strogo politične teme narediti zanimive in pomembne za bolj kot ne nezainteresirano javnost« (str. 154). Preston poudarja, da se novinarji »evropskih« tem lotevajo predvsem skozi nacionalno

prizmo: »Večina intervjuvancev pravi, da je evropska novinarska kultura utopija. Ne more biti skupnih smernic, dokler so profesionalne prakse vezane na nacionalne tradicije in nacionalne sisteme interpretiranja« (str. 160).

V sklepnem poglavju Preston pet skupin vplivov na novinarsko dejavnost in poklic prerazporedi v tri skupine: individualni vplivi (osebne značilnosti ter novinarske vrednote na individualni ravni), institucionalni in organizacijski vplivi (dejavniki v posameznih medijskih organizacijah in medijski industriji nasploh) ter preplet političnih, ekonomskih in kulturnih vplivov na kolektivni ravni. V zadnjih odstavkih knjige z vizijo deliberativnega novinarstva, ki združuje ideje deliberativne demokracije in zmožnosti sodobnih informacijskih in komunikacijskih tehnologij, podaja kritiko sodobnega modela novinarstva. Deliberativno novinarstvo, ki spominja na javno novinarstvo in sorodne koncepte iz devetdesetih let, predvideva, da novinar deluje med posameznikom in skupnostjo ter v deliberaciji prepoznava težave skupnosti in predlaga rešitve. Pri tem odmiku od sodobnega modela novinarstva, ki je po Prestonu med drugim podrejen virom politično-ekonomske moči in občinstvo razume predvsem kot agregat potrošnikov, avtor ne ponuja odgovora, kako udeležati deliberacijo s pomočjo sodobnih tehnologij, ter razprave o tem, kaj je deliberacija.

Znanstvena monografija naslavlja temeljna vprašanja, ki zadevajo transformiranje sodobnega novinarstva, in dodaja razpravo o transnacionalizaciji novinarstva. Vsakega problema se avtorji lotevajo tako, da izhajajo iz klasičnih teoretskih konceptov, pojmov in idej, pregledajo njihov razvoj ter zaključujejo z analizo primarnih in sekundarnih virov. Pri postavljanju vprašanj o sodobnem novinarstvu in prepoznavanju odgovorov nanje se Preston, Metykova in Guyot srečujejo s tremi težavami: prvič, širok spekter klasičnih konceptov, pojmov in idej otežuje vpogled v teoretski razvoj, zato se zdi, da so izhodišča vsakega od poglavij prepuščena teoretski samoumevnosti; drugič, nadaljnji razvoj teorije in pregled raziskav je v nekaterih primerih površinski in (nenamerno) zožuje fokus teoretskega in raziskovalnega zanimanja; tretjič, empirični deli poglavij, v katerih sintetizira intervjuje med novinarji in uredniki ter raziskovalna poročila iz 11 držav, so ekspresni in se površinsko navezujejo na teoretska izhodišča. Problemska širina je glavna prednost in hkrati največja pomanjkljivost monografije, saj bralcu odpira vpogled v ključna zanimanja v sodobnih medijskih in novinarskih študijah ter sočasno otežuje razumevanje transformacij novinarske kulture in novinarskega produkcijskega procesa v vsej kompleksnosti in heterogenosti v zadnjih dveh desetletjih v Evropi.